

УДК 327.57
DOI: 10.46493/2663-2675.31(5).2021.88-96

Ольга Діброва*

Надзвичайний і Повноважний Посол України
у Фінляндії

Olha Dibrova

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of Ukraine in the Republic of Finland

У пошуках стратегічної глибини для України (до 30-ї річниці Незалежності України)

In Search of Strategic Depth for Ukraine (to the 30th anniversary of Ukraine's Independence)

Від президента США до президентів України та інших держав

США і Клінтон

«Америка – це країна, яка змінила моє життя», – написала я 1996-го, згадуючи рік перебування у Сполучених Штатах за програмою «Акт на підтримку свободи». Перемога у конкурсі, організованому американським урядом, стала для мене першою важливою міжнародною подією й сама собою надихнула. На той час я була звичайною школяркою у Кривому Розі. Так, з відмінним навчанням у школі з поглибленим вивченням англійської мови, заняттями музикою та балетом, літературою, громадською роботою, постійним самовдосконаленням,

але я все одно думала, що у такого масштабу заходах рішення прийматимуться «за зв'язками». І, на щастя, помилилася... Адже ввійшла до сотні обраних серед тисяч школярів з незалежних держав – колишніх республік СРСР, які подавалися на участь у програмі. Попереду було навчання в американській школі, життя в американській родині, чимало тренінгів, поїздок, спілкування. Виявилося, це був мій початок великої дипломатичної подорожі.

Несподіваним і неймовірним завершенням мого «американського року» стала зустріч з тодішнім Президентом США Б. Клінтоном – мої перші представницькі функції, адже представляти Україну обрали саме мене (рис. 1).

Рисунок 1. Зустріч Ольги Діброви з Президентом Б. Клінтоном через роки після її перебування в США за програмою «Акт на підтримку свободи»

Стаття надійшла: 20.07.2021, Доопрацьовано: 18.08.2021, Схвалено до друку: 15.09.2021

Рекомендоване цитування:

Діброва О. У пошуках стратегічної глибини для України (до 30-ї річниці Незалежності України). 2021. Т. 31, № 5. С. 88–96.

*Відповідальний автор

Здається, дотепер пам'ятаю, як він тримався, посміхався, був інтелігентним, поінформованим, доступним, невимушеним, надавав уваги кожному. На мою думку, саме так має поводитися глава держави. Вразив і майстер-клас з протоколу від Б. Клінтона («неочікуваний приємний сюрприз»): його несподівана пропозиція відвідати робочий кабінет – знаменитий овальний офіс. Так, одинадцять підлітків отримали згадку на все життя і фото у серці Білого дому. Можливість безпосереднього спілкування президент-школяр тоді мене вразила і стала прикладом для наслідування.

Цікаво було перечитати свої спогади і роздуми того часу, зокрема навіщо американцям подібні програми. Ось висновок сімнадцятирічної дівчини: «Вони не просто запросили підлітків у гості, щоб відгодувати й показати свій добробут. Вони хотіли, щоб ми сприйняли їхні цінності...». Серед вражаючого, захоплюючого, привабливого було й те, що я не сприйняла, що, на мою думку, в нас краще. Наприклад, стосунки у родині, між друзями, надмірна незалежність і часто, як наслідок, самотність, ставлення до грошей. Часто нам здається, що десь там усе добре. А я й досі вважаю, що немає кращого місця для життя, ніж Україна. Справді, Америка дала поштовх, відкрила нові горизонти, показала чимало взірців, але й навчила більше любити свою Батьківщину.

Туреччина, переклад

Наступного разу я опинилася біля президента досить скоро – через рік після закінчення відділення сходознавства Київського національного університету ім. Т. Шевченка та Інституту журналістики того ж закладу. Попрацювавши у МЗС, куди потрапила переважно завдяки знанням турецької мови, була призначена до Посольства України у Турецькій Республіці. І одразу опинилася у великому дійстві під назвою «офіційний візит президента». Не пригадую, скільки їх було згодом, але всі особливі – урочисті, з великою кількістю заходів і

поважних осіб навколо. Для мене кожен візит був особливий ще й тому, що, окрім своїх безпосередніх дипломатичних обов'язків, я майже двадцять років перекладала турецькою президентські переговори. Тому мала можливість спілкуватися з усіма главами Української держави, починаючи від Л.Д. Кучми, та Турецької держави. Візити були для мене справжнім фізичним випробуванням – до ночі здійснюєш підготовчі роботи: організаційні питання, тези до бесід, виступи, узгодження спільних заяв, а потім два-три дні переклад нон-стоп. Було важко, але цікаво.

Перекладач протягом візиту – часто найближча людина до президента. Потрібні й швидкість реакції, і вміння тримати себе, і спілкуватися. Важливо не бовкнути зайвого ані під час заходу, ані після, адже всім цікаво, що ж там було за зачиненими дверима. Крім того, на тебе дивиться неймовірна кількість людей. Я часто дякувала своїм заняттям балетом і досвіду перебування на сцені.

Переклад і знання мови відкрили для мене багато можливостей. Турки справді повернули мені сторицею за зусилля, докладені до вивчення непростой турецької мови. Завдяки перекладу, широким контактам, увазі журналістів мене знали, відповідали на мої дзвінки за будь-якого часу, ділилися думками і почуттями, дали можливість вивчити суспільство і політику зсередини. З Президентом Туреччини Р.Т. Ердоганом, теперішнім і попереднім міністрами закордонних справ М. Чавушоглу та А. Давутоглу я була знайома задовго до того, як вони посіли високі посади – всі вони не змінили свого доброго ставлення після політичного піднесення (рис. 2). Практично кожен за свого часу публічно похвалив мою турецьку. Хоч подекуди і червонієш від такої уваги, але приємно, коли Президент Ердоган, спустившись з трапу літака, передусім запитус: «Ольго, як справи, які новини?» (рис. 3). Буду завжди вдячна Туреччині за повагу та особливе ставлення.

Рисунок 2. Зустріч Ольги Діброви з Міністром закордонних справ Туреччини М. Чавушоглу у якості шефа протоколу

Рисунок 3. Президент Туреччини Р.Т. Ердоган, пані Еміне Ердоган та Ольга Діброва у якості шефа протоколу під час зустрічі в аеропорту

Мої знання про Туреччину накопичувалися протягом двох довгострокових відряджень до Анкари – загалом більше ніж шість років. На моїх очах ця країна зробила стрімкий ривок як в економічній, так і зовнішньополітичній сферах. Світова спільнота заговорила про Туреччину як про регіонального лідера. Я розповідала про це українським делегаціям, які відвідували турецьку столицю. І, врешті, вирішила написати книжку, як лише за десятиліття держава може вийти на зовсім інший рівень, адже стрімкий ривок – саме те, що потрібно Україні (уривок надається нижче).

Протокол і призначення послом

З усіх напрямів роботи, якими довелося займатися у МЗС, а їх було чимало, найяскравішим був мабуть протокол. Майже п'ять років як керівника (або шефа, як зазвичай називають) були справжньою школою життя. За посадою мені довелося організовувати

величезну кількість візитів високих посадових осіб до України, масштабних заходів, постійно спілкуватися з послами, брати участь у дипломатичних прийомах (рис. 4, 5). Шеф протоколу – перший, кого бачить глава іноземної держави по приїзді до України, та останній, кого бачить, від'їжджаючи. Весь досвід, враження, уроки – матеріалу, як мінімум, для окремої статті, тому поділюся лише кількома основними висновками.

Людський чинник у міжнародних відносинах – головне. Ключ до успіху – у контактах між людьми. Без гарної команди нічого не зробиш. Завжди пам'ятатиму «депутатський подарунок» – визначення дня інаугурації новообраного Президента України Володимира Зеленського за три дні після голосування. Якби не відданість колективу Департаменту державного протоколу МЗС, ми не змогли би прийняти більше ніж сорок іноземних делегацій, організувати керівників дипмісій та інше.

Рисунок 4. Державний секретар США Дж. Керрі та Ольга Діброва у якості шефа протоколу в аеропорту

Рисунок 5. Зустріч Федерального Канцлера Німеччини А. Меркель та Ольги Діброви у якості шефа протоколу в аеропорту

Я називаю протокол «геополітикою на долоні». За час дипломатичної кар'єри я брала участь у значній кількості переговорів, прочитала тисячі сторінок аналітики, однак саме робота над підготовкою візитів у протоколі дала мені найкраще розуміння реального ставлення іноземних держав до нашої країни. У такій роботі проявляється, хто до нас дружній, а хто зверхній, хто хоче допомогти, а хто використати, хто співпрацювати, а хто протидіяти. Робота у протоколі добре підготувала мене до вищої ланки дипломатичної кар'єри – посади

посла, адже сучасний посол і організатор, і публічний спікер, і вдумливий аналітик, і «душа компанії», і ще кілька рядків різних характеристик.

У грудні 2020 року я розпочала свою місію як Посол України у Фінляндській Республіці (рис. 6). Цікаво, що завдяки протоколу моє знайомство з Президентом Фінляндії С. Нініністю відбулося до мого призначення – під час його офіційного візиту до України у вересні 2019 р. Цей факт став гарною зав'язкою особистої розмови у Гельсінкі з нагоди вручення вірчих грамот (рис. 7).

Рисунок 6. Призначення Ольги Діброви на посаду Надзвичайного і Повноважного Посла України у Фінляндії

Рисунок 7. Зустріч Ольги Діброви та Президента Фінляндії С. Нінінсьтьо у Гельсінкі з нагоди вручення вірчих грамот

Шукаючи стратегічну глибину для України

Доля привела мене до двох країн з надзвичайно цікавою та особливою зовнішньою політикою. Певною мірою їхнє геополітичне розташування подібне до України, адже знаходиться на перетині шляхів між Сходом і Заходом. Історія Туреччини і Фінляндії, стартові позиції яких не були сприятливими, мали цікаві приклади, як держави використовували своє геополітичне становище, підвищували впливовість на міжнародній арені, вирішували складні питання зовнішньої політики.

Мені пощастило на власні очі спостерігати період злету Туреччини впродовж 2000–2010 років. Отже, наводжу уривок зі своєї книжки «Туреччина, яку ми не знаємо»¹. Фінляндія, яка більшу частину своєї історії перебувала у межах Швеції та Російської імперії, за дещо більше ніж століття своєї незалежності змогла стати авторитетним членом міжнародного співтовариства. Матеріал стосовно основ зовнішньої політики Фінляндії написала спеціально для цього видання.

Здобувай друзів, а не ворогів – спосіб зміцнення міжнародних позицій

Від краю до центру

При погляді на карту здається, що сама природа закликала Туреччину з'єднувати Захід і Схід. Однак протягом практично всього XX століття східна країна Туреччина була невід'ємною частиною Заходу, стратегічним партнером США у регіоні. Ось як визначає місце Туреччини

у світовому порядку Ахмет Давутоглу, якого називають «архітектором турецької зовнішньої політики» останніх років (А. Давутоглу довгий час був головним радником прем'єр-міністра Р.Т. Ердогана, з травня 2009 року – міністр закордонних справ): «... накреслити карту складної мережі глобальних відносин у період «холодної війни», Туреччина була б прикордонною країною. Будучи частиною західного блоку, вона слугувала південним форпостом західних сил і найбільш східною країною Заходу. Інституційно Туреччина була на Заході і вважалася найважливішим членом НАТО. Після закінчення «холодної війни» на початку 90-х з'явилося нове визначення Туреччини, як країни-моста»².

Сьогоднішнє турецьке керівництво позиціонує свою країну як невід'ємну частину відразу декількох регіонів: Близького Сходу, Балкан, Кавказу, Центральної Азії, Каспійського, Середземного і Чорного морів, Перської затоки. Виходячи з цього, змінилася і її поведінка на міжнародній арені.

«Нуль проблем із сусідами» і нові зовнішньополітичні підходи

Зовсім нещодавно відносини Туреччини практично з усіма сусідніми країнами можна було охарактеризувати як конфліктні, якщо не конфронтаційні. Це створювало постійні проблеми з безпекою на кордонах, негативно впливало на імідж турецької держави у світі, перешкоджало розвитку торговельно-економічних зв'язків.

¹Чубрикова О.А. Турция, которую мы не знаем. Харьков: Фолио, 2011. 255 с.

²Bozdağlıoğlu, Y. Turkey's foreign policy vision: An assessment of 2007. Insight Turkey. 2008. Vol. 10, No. 1. P. 77-96.

Протягом останніх років у турецькій зовнішній політиці відбулося переосмислення місця і ролі Туреччини у світі, а також зміна підходів до реалізації зовнішньополітичних цілей. Цей період уже почали називати «періодом Давутоглу». Він приніс до турецької зовнішньополітичної доктрини поняття багатовекторності замість односторонньої орієнтації на США та ЄС. Головною метою Давутоглу визначив набуття Туреччиною статусу впливового гравця регіонального та світового масштабу, а також створення вздовж державних кордонів поясу стабільності та безпеки – так звана політика «нуль проблем з сусідами». Прем'єр-міністр Ердоган, кажучи про основу зовнішньої політики Туреччини, часто вживає вислів «здобувай друзів, а не ворогів».

На думку Давутоглу, місце держави у світовій політиці визначається його геополітичним розташуванням та історичною спадщиною. Саме ці дві категорії й складають «стратегічну глибину». Для посилення цієї глибини держава повинна спиратися на геополітичні, історичні, релігійні та культурні зв'язки із сусідніми регіонами, створюючи навколо своїх кордонів мережу союзників.

Реалізуючи такий підхід, Туреччина добилася безпрецедентного налагодження добросусідських відносин з раніше вороже налаштованими до неї країнами: Сирією, Іраком, Грецією, Вірменією, РФ.

Голос Туреччини змінюється

А. Давутоглу переконаний, що держава може досягти регіонального та світового лідерства лише шляхом забезпечення своєї зовнішньополітичної присутності у максимальній кількості країн і регіонів, а також активного залучення до усіх світових процесів: вирішення головних міжнародних проблем, врегулювання криз і конфліктів.

Важко назвати регіон або напрямок, де сьогодні Туреччина не виявляє активності. На тлі налагодження контактів із сусідами тривають стратегічні відносини з США. Одночасно розвиваються зв'язки з колишніми радянськими країнами. Експерти турецької зовнішньої політики, а також дипломати часто згадують про розпад СРСР як про шанс, можливості виходу на нові ринки, здобуття нових політичних партнерів, реалізацію транспортних проєктів і проєктів поставок енергоносіїв до Європи. Туреччина цей шанс всебічно використовує.

Варто наголосити на якісній зміні у відносинах Туреччини з мусульманськими країнами. Якщо раніше Турецька Республіка, будучи єдиною країною Організації Ісламської Конференції, що одночасно є членом НАТО, сприймалася насторожено, то зараз вона розглядається як захисниця цінностей ісламу. Чи то йдеться про карикатури на пророка Мухаммеда, опубліковані у Данії, чи то проблеми палестинців або мусульманських громад Балкан, турецькі лідери активно озвучують свою позицію, беручи на себе роль «голосу мусульманського світу в європейських структурах». Особливо яскраво

останнім часом проглядається використання турецькою дипломатією унікального геополітичного розташування своєї країни. Турки стверджують, що здатні розуміти Схід і бути посередником у діалозі між Сходом і Заходом – вони впевнені, що можуть допомогти християнській та ісламській цивілізаціям порозумітися.

«Найважливіша особливість Туреччини – факт, що вона є демократичною, світською, соціальною, правовою державою, 99 % населення якої – мусульмани. Туреччина – міст між Заходом і півтора мільярдним мусульманським світом... Туреччина, яка традиційно має важливе геостратегічне значення, робить важливий внесок до вирішення глобальних і регіональних проблем на значній території»¹.

Сьогоднішня Турецька Республіка позиціонує себе як країну, що користується довірою практично всіх регіональних суб'єктів – одночасно підтримує стратегічні відносини із Заходом і залишається частиною західних механізмів безпеки. Протягом останніх років одним з головних напрямів турецької зовнішньої політики стало врегулювання регіональних конфліктів, створення зони миру, стабільності та безпеки навколо своїх кордонів. Виступаючи на засіданні Групи високого рівня в ООН 14 листопада 2008 року, прем'єр-міністр Р.Т. Ердоган так сказав про роль своєї держави у формуванні майбутнього: «Туреччина відчуває відповідальність унаслідок свого особливого географічного положення, багатой історії та культурної спадщини... Туреччина – це країна, яка покликана бути чинником миру».

Посередницькі зусилля з урегулювання конфліктів здійснюються турецькою дипломатією на кількох напрямках: між Ізраїлем і Сирією, Афганістаном і Пакистаном, Ізраїлем і Палестинською автономією, Іраном і країнами Заходу. Хотілося окремо зупинитися на діях турецького керівництва під час кавказької кризи серпня 2008 року, дискусії щодо якої не залишили байдужим жоден український дім.

У тій ситуації Туреччина справді опинилася між двох вогнів. З одного боку, США – стратегічний партнер і багаторічний союзник по НАТО, а також Грузія з важливими енергетичними і транспортними проєктами. З іншого – Росія з усіма перерахованими вище економічними перевагами і сильним «газовим важелем». Непроста ситуація... Ось які були дії турків. Міністерство закордонних справ виголосило заяву, в якій підтримало територіальну цілісність Грузії. Однак відразу після цього, у розпал бойових дій, прем'єр-міністр Р.Т. Ердоган виступив з ініціативою створення Платформи стабільності та співпраці на Кавказі, яка була покликана стати основою для діалогу між усіма країнами кавказького регіону. З метою обговорення цієї ініціативи 13 серпня він відвідує з робочим візитом Москву, 14-го – Тбілісі, 20-го – Баку. Наприкінці місяця міністри закордонних справ згаданих країн з'їхалися до Стамбула. Тобто, Туреччина уникла необхідності прийняти чийсь сторону в конфлікті, перетворившись

¹Turkey offers to mediate between US and Iran. URL: <https://www.nytimes.com/2008/11/12/world/europe/12iht-turkey.1.17746429.html> (accessed date: 10.09.2021).

на регіонального миротворця. Ердоган в інтерв'ю газети «Мілліет» тоді сказав: «Було б неправильно штовхати Туреччину тільки в одну сторону. Після грузинської кризи деякі хочуть штовхнути Туреччину або до США, або до Росії. Одна сторона – США: наш найближчий союзник. Інша – Росія: найважливіший торговельний партнер. Ми будемо діяти відповідно до національних інтересів Туреччини»¹.

Консультації з приводу Платформи велися ще якийсь час. Нелегко об'єднати країни, які переступили межу військового конфлікту. На даний момент є підстави вважати, що і ця ініціатива спіткає доля інших кавказьких пактів, жоден з яких не увінчався успіхом. Важливо ось що – з кризи майже на своєму кордоні Туреччина вийшла, зберігши відносини з усіма своїми партнерами, та ще й набравши бонуси на міжнародній арені – миротворчий крок був позитивно оцінений і ЄС, і США, і РФ.

Перейшовши до нової зовнішньополітичної концепції, в основу якої покладено принцип активності на всіх напрямках, голос Туреччини на міжнародній арені набув абсолютно іншого звучання. Якось я обговорювала з колегою, турецьким дипломатом, міжнародні події останніх років, і він зауважив: «Раніше перед тим, як зробити якусь заяву, ми чекали, що скаже Вашингтон, потім Лондон, потім Брюссель, і тільки після цього озивався турецький МЗС». Зараз ситуація докорінно змінилася. Багатовекторність дає свої плоди.

На завершення значу, що на прикладі Туреччини політична, як і людська, психологія придбання друзів замість ворогів вчергове підтвердила свою дієвість і результативність, а метод діалогу на протидію конфліктності та конфронтаційності довів свою ефективність і здатність «відкривати безліч дверей».

Основи зовнішньої політики Фінляндії

Фінляндія – маленька країна з населенням 5,3 млн на півночі Європи. Вочевидь вона не належить до переліку великих держав (*great powers*), і тим не менше помітна на зовнішньополітичній арені. Українцям Фінляндія відома передусім політикою нейтралітету за часів «холодної війни», роллю традиційного майданчика для діалогу між Заходом (США) і РФ та Гельсінкським ключовим актом. Одночасно Фінляндія є успішною, можливою, глибоко інтегрованою до світової економіки й експортно орієнтованою країною з ВВП на душу населення 49 041 дол. США (2020 рік, 22-ге місце у світі), високим рівнем внутрішньополітичної стабільності та соціального захисту громадян.

Фінські експерти визнають, що Фінляндія завжди мала унікальну зовнішню політику через свою близькість до Росії: протяжність спільного кордону – 1 340 км.

Геополітичне розташування Фінляндії змушувало її обирати свій шлях для забезпечення безпеки, захисту власного добробуту та зміцнення міжнародних позицій. Так, політика нейтралітету часів «холодної війни», яка уможливила економічну інтеграцію з Заходом, з одного боку, та дотримання балансу сил з Радянським Союзом, з іншого, згодом була замінена відсутністю членства у будь-яких військових альянсах та максимальною європейською інтеграцією.

За класичним визначенням, суть зовнішньої політики Фінляндії – «зберегти те, що має (йдеться про республіку та її політичні інститути), й обережно просути зміни таким способом, щоб мати власні можливості та надати іншим маленьким країнам можливості для маневрування»². У підсумку йдеться про захист світового порядку, заснованого на міжнародних нормах та верховенстві права, де влада сильних стримується ефективними багатосторонніми інституціями: «...урок, який можна взяти з історії Фінляндії: коли влада сильних стримана спільними нормами та інституціями, можливість для маневрування маленьких країн є найбільшою».

Незважаючи на західний крен сучасної фінської зовнішньої політики, Росія не втрачає свого значення. Навіть у складні часи Фінляндія підтримує, хоч і непростий, діалог з РФ. Лише протягом першої половини 2021 року, незважаючи на пандемію, міністри закордонних справ П. Хаавісто та С. Лавров мали дві фізичні зустрічі, Міністр з питань розвитку та зовнішньої торгівлі В. Скіннарі відвідав Петербурзький економічний форум, президенти С. Ніїністо та В. Путін мали телефонну розмову. Країни пов'язані міцними економічними зв'язками. РФ є шостим експортним партнером Фінляндії, на російському ринку налічується близько 600 фінських компаній зі значним обсягом інвестицій.

Очевидним пріоритетом для Фінляндії є захист національної безпеки. На думку фінських дослідників Т. Ваахторанта та Т. Форсберга³, Фінляндія має три основні стратегії безпеки щодо РФ. Перша – балансування, а саме балансування російській військовій присутності у регіоні Північної Європи, передусім шляхом розвитку власного військового потенціалу, а також заохочення присутності ЄС та США. Друга – непророкування РФ, зокрема уникнення конфронтації з сусідом. Прикладом є відмова від внесення до двостороннього порядку денного питання території Карелії, яка була анексована Радянським Союзом відповідно до Паризького мирного договору 1947 року. Третя – стратегія посилення норм та інституцій. Практично – «стримування російського ведмеда». Фінляндія підтримує демократизацію РФ з тим, щоб зв'язати її численними багатосторонніми зв'язками із Заходом. Слід зауважити, що події у світі останнього десятиліття суттєво зменшили оптимізм

¹Uras G. 2008 dependent on Mr. R.T. Erdogan. URL: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/gungor-uras/2008-sayin-r-t-erdogana-bagli-231426> (accessed date: 10.09.2021).

²Haukkala H. Finish foreign policy: A brief intro. URL: <https://finland.fi/life-society/finnish-foreign-policy-a-brief-intro/> (accessed date: 10.09.2021).

³Vaahtoranta T., Forsberg T. Finland's three security strategies. The European Union and the Baltic States: Visions, interests and strategies for the Baltic Sea region / Eds. by M. Jopp, S. Arnswald. Helsinki: Finish Institute of International Affairs, 1998. P. 191–211.

фінської сторони щодо останньої стратегії. Сучасна зовнішня політика Фінляндії має цілком консервативне підґрунтя. У Доповіді Уряду Фінляндії щодо зовнішньої та безпекової політики, оприлюдненої у жовтні 2020 р.¹, головною метою визначено зміцнення позицій на міжнародній арені, захист незалежності та територіальної цілісності, зміцнення безпеки та добробуту населення. Привертає увагу взаємопов'язаність питань безпеки та глобальної відповідальності. Виходячи з цього, одним з головних завдань визначено «залучення до міжнародної співпраці з метою попередження виникнення збройних конфліктів та ситуацій, які б ставили під загрозу безпеку Фінляндії та функціонування фінського суспільства». Необхідно підкреслити, що у цьому контексті йдеться й, зокрема, про безперешкодний доступ фінських компаній до міжнародних ринків. Також чітко визначені цінності, що застосовуються у реалізації зовнішньої політики: права людини, верховенство права, демократія, мир, свобода, рівність. Головний акцент у Доповіді зроблено на важливості спільної відповідальності за протидію глобальним викликам (зміни клімату, пандемії тощо) та захисті світового порядку на основі верховенства права.

З огляду на зазначене виокремлено чотири пріоритети діяльності Фінляндії на міжнародній арені задля забезпечення національних інтересів: розвиток зовнішньополітичної та безпекової співпраці; зміцнення багатосторонньої співпраці; поширення спільної відповідальності (за протидію глобальним викликам), відстоювання прав людини «як основи для зовнішньої та безпекової політики»; миротворча діяльність.

Маневреність до сьогодні є однією з основних характеристик дій Фінляндії у міжнародному середовищі. Так, одне з головних завдань – попередження втягнення Фінляндії до збройного конфлікту – здійснюється кількома шляхами. З одного боку, зміцнюється обороноздатність країни – видатки на оборону збільшені на 50 % 2021-го (4,87 млрд євро проти 3,17 млрд євро 2019 року) – 1,4 % ВВП. Поглиблюється співпраця з країнами Північної Європи – насамперед зі Швецією. Розбудовується співпраця з США, зокрема й безпекова у світлі агресії РФ проти України, до якої належить постачання до Фінляндії нових багатоцільових винищувачів. Фінляндія рішуче підтримує територіальну цілісність України як на двосторонньому рівні, так і у рамках міжнародних організацій, виступаючи, як правило, співавтором відповідних резолюцій. Розширюється партнерство з НАТО, зокрема з метою підвищення рівня бойової готовності, бойових спроможностей і взаємосумісності ЗС Фінляндії з країнами-партнерами та країнами НАТО. Фінляндія виступила визначальним контрибутором до розвитку спроможностей ЄС та НАТО з протидії гібридним загрозам. Зі штаб-квартирою у Гельсінкі створено Європейський центр протидії гібридним загрозам.

Здійснюється протидія експансії КНР, зокрема в рамках діяльності Арктичної Ради.

З іншого боку, підтримується діалог з Російською Федерацією. Докладаються зусилля для підтримання традиційної ролі Фінляндії як переговорного майданчика між США та РФ. Так, саме Гельсінкі було обрано місцем зустрічі президентів США та РФ Д. Трампа і В. Путіна у липні 2018 року. Нерідко Фінляндія бере на себе роль й «голосу Заходу», виходячи зі свого геополітичного становища та унікального історичного досвіду. «Ми є частиною Заходу, але ми також є сусідом Сходу», – каже Президент Фінляндії С. Ніїністьо². Фінляндія стурбована станом режиму контролю над озброєннями, який зазнає суттєвої трансформації через протистояння США, КНР та РФ, що створює значні виклики для безпеки Фінляндії. Невипадково, саме у Гельсінкі 5 жовтня 2020 р. відбулися переговори США – РФ щодо Договору про стратегічні наступальні озброєння.

Фінляндія також докладає зусиль для підтримання свого іміджу як батьківщини Гельсінкського заключного акту. Так, нещодавно Президент Фінляндії С. Ніїністьо висунув ініціативу щодо проведення 2025 р. саміту глав держав, за участю США, РФ, КНР та інших країн, з метою підтвердження відданості засадничим принципам Гельсінкських домовленостей: суверенна рівність, незастосування сили, непорушність кордонів, територіальна цілісність, мирне врегулювання суперечок, невтручання до внутрішніх справ, повага до прав людини та основних свобод, сумлінне виконання міжнародного права, рівноправність та право народів розпоряджатися своєю долею.

Протягом десятиліть зусилля фінської дипломатії були спрямовані на збільшення свого міжнародного впливу та авторитету. Вочевидь, їй вдалося знайти свої «зовнішньополітичні бренди», які зробили Фінляндію впізнаваною, а її голос – вагомим у світі: миротворча сфера; попередження та ефективне врегулювання конфліктів; надання міжнародної допомоги з акцентом на подоланні бідності, забезпеченні рівності й покращенні якості освіти; просування міжнародної співпраці у питаннях протидії змінам клімату.

Слід відзначити значні ресурси, що виділяються на згадані напрями, зокрема на надання міжнародної допомоги (гуманітарної, технічної та консультативної) у сфері розвитку – 66 % бюджету МЗС Фінляндії на 2021 р. (711 млн євро + 671 млн євро бюджету програм, які адмініструються МЗС), на миротворчу діяльність Фінляндії – 6 % бюджету МЗС Фінляндії на 2021 рік (53 млн євро), близько 500 фінських військовослужбовців беруть участь у 10 військових операціях з кризового управління під егідою ООН, ЄС, НАТО та Глобальної коаліції по боротьбі з ІДІЛ.

Як зазначив Президент С. Ніїністьо, «Фінляндія завжди готова запропонувати добрі послуги для

¹Government report on Finnish foreign and security policy. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162515/VN_2020_32.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed date: 10.09.2021).

²Sander G.F. Finland's President can hold his own with both Putin and Trump. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/09/10/finlands-president-niinisto-can-hold-his-own-putin-trump/> (accessed date: 10.09.2021).

підтримки переговорів зі стратегічної стабільності»¹. Хоча Фінляндія і Туреччина, безумовно, різні й історично, і політично, тим цікавіше бачити подібні кроки, які здійснювали ці країни у зовнішній політиці: сприяння встановленню миру, посередництво у врегулюванні конфліктів, налагодження контактів між Сходом і Заходом. Цим країнам вдається використовувати особливості власної географії та історії і перетворювати їх на внутрішні переваги та міжнародні бонуси.

Сподіваюся, Україна знайде свою «стратегічну

глибину» на основі свого геополітичного розташування та історичної спадщини, а найважливіше – цінностей, які визначали розвиток нашого суспільства протягом століть. Безцінний заповіт залишив нам взірцевий державотворець, святий князь Ярослав Мудрий: «...Якщо будете ви в любові межі собою, то й Бог буде у вас, і покорить Він вам противників під вас, і будете ви мирно жити. Якщо ж будете ви в ненависті жити, у роздорах сварячись, то й самі загинете, і землю отців своїх і дідів погубите, що її надбали вони трудом великим».

¹Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the opening of Parliament on 3 February 2021. URL: <https://www.presidentti.fi/en/speeches/speech-by-president-of-the-republic-of-finland-sauli-niinisto-at-the-opening-of-parliament-on-3-february-2021/> (accessed date: 10.09.2021).